

Опромінення сяйвом Лучафера

До 160-річчя від дня народження Міхая Емінеску
(1850 – 1889)

Літературну долю найбільшого румунського поета усіх часів Міхая Емінеску, небезпідставно метафорично названого зорею-Лучафером румунської поезії, влучно можна би визначити парафразою з його ж знаменитого шедевр «La steaua» («До зірки») так: – *Світло погаслої* (160 років тому) *зорі-Лучафера / Сія ще перед нами...*, опромінюючи читачів своєю жагучою, пристрасною, палкою поезією – безсмертним дотиком до душі, як називає цей вид художньої творчості Ліна Костенко.

Одні з румунських літературознавців, діячів культури та естетів сумнівно запитуються, чи Емінеску ще актуальний, інші просто заперечують його, а треті, голос яких відчутнішим став з нагоди ювілейних цьогорічних січневих урочистостей, тієї думки, що національний поет Румунії є й надалі буде актуальним, з тією умовою, щоб читацька публіка підготовленою була якимось чином до належного сприйняття його творчої спадщини. Бо, дійсно ж, сьогоднішньому пересічному читачеві-реципієнтові, обізаному, взагалі, з «діалогом» поета з читачем, Емінеску зігриває душу, сповнює її певними почуттями, витворює специфічне враження, породжує стан духовного піднесення. Своїм ліричним світосприйняттям він облагороджує світ і людину в світі, своєю поетизацією-здатністю уявляти і зображати дійсність прикрашеною подобається не тільки румунам, але й іншим народам, зокрема українцям, адже ж поетизація всього доволішнього – це органічна риса української ментальності.

Незважаючи на те, що творчість Емінеску, запізнитого романтика, органічно примикає до романтизму визначальними його «життям духу», культом почуттів, мотивами романтичних поривів та властивими зокрема Емінеску-романтикові експресивно-виражальними засобами, національний поет Румунії здатний і сьогодні викликати творчий запал, спонукувати, будити, кликати до чого-небудь, наснажувати на певні ідеї та пориви, наприклад, до пізнання, вникнення нинішніх людей думкою у простір і час, а, одночасно, і до їхнього заглиблення самих в себе з метою самопізнання.

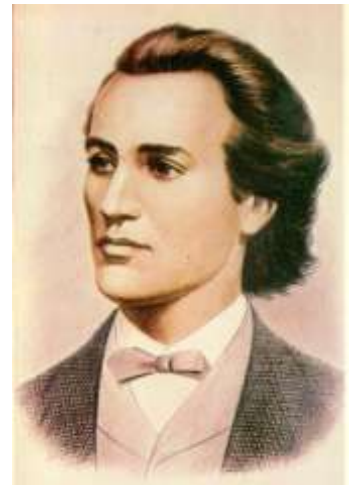
На таку спонуку можуть наштовхнути дві тісно пов'язані між собою поетові естетичні категорії.

Одна з них – це визначена Едгаром Папу так звана *categoria departelui* (прибл. укр. еквіваленти – *категорія відстані, віддаленості*; в інших контекстах – *категорія віддалення чи віддаляння* і ін.), яку румунський емінесколог вважає одним з «ключів до вникнення у кругозір творчості Емінеску» і виявлення того факту, як здійснюється в нього «розширення людської зони», наскільки легко він долає відстані у просторі і «встановлює контакти з найвіддаленішими місцями, надаючи цьому рухові настільки живий характер, що природа набуває сили всмоктати його в себе – до повного злиття зі своїми складовими елементами», як це зокрема впливає з шедевр Емінеску, поеми «Лучафер», майстерно перекладеної Віталієм Колодієм:

Злетів Лучафер...Розпростав
Він крила в широчинні.
Тисячолітній шлях здолав
За тисячні хвилини.

Над ним – весь небозвід горить,
Під ним – сузір'я світять.
Він, ніби блискавка, летить
В міжзор'яному світі.

Довкіл, із хаосу основ,

Він бачить, як в долині
Світила постають, немов
У перший день творіння.

Й оточують його за мить,
Неначе хвилі моря...
Любовним струменем летить
І тане в тім просторі.

На відміну від попередніх перекладів «Лучафера» (Шпорти, М'ястківського), Колодієві вдалося перекласти фундаментальне значення поеми (Мінку), тобто протилежність наряду руху природи і Лучафера (= одна з конкретизацій засобу художньої симетрії Емінеску) – космосу, який поступово наближається до Лучафера, поглинаючи його, і одночасне входження Лучафера в космос. Геніальність Емінеску полягає в тому, що йому, як нікому іншому, вдалося художньо виразити думку проникнення до найвіддаленішої точки космічного простору і часу, власне до небуття і генези світу:

Де він (Лучафер – *I.P.*), там меж нема,
Ні пізнання живого.
Силкується там час дарма
Вродитися з нічого.

Там пуста все... Лиш почуття,
Яке його змагає.
Мов чорна прірва забуття,
Безодня там безкрая.

Достовірно перекладено й М. Ігнатенком просторову і часову космічну відстань Емінеску із вищезгаданої поезії «До зірки», яка давно погасла, а її світло лиш тепер дісталось на землю:

Можливо, вже давно погас
Той світ у далечині,
А лиш тепер дістались нас
Його вогні промінні.

Категорія відстані в поезії Емінеску набуває найрізноманітніших іпостасей, і то майже завжди в органічній кореляції із симетрично-антитетичним зображенням поетичних фактів, особливо коли йде мова про людські почуття, чим вирізняються глибокі душевні переживання ліричного протагоніста, як у випадку Лучафера, який нестямно кохає Кетеліну, і все ж таки зринає в небеса (бо переконався в її зраді) і в міру того, як він віддаляється від Кетеліни, вона (бо хоч зрадила Лучафера, але й надалі кохає його, – чудова антитетична симетрія руху почуттів – *I.P.*) в однаковій мірі не може догнати його. Оце рівномірне недоляння Кетеліною постійного рівномірного віддалення Лучафера з оригіналу Емінеску:

Lucește c-un amor nespus
Durerea să-mi alunge,
Dar se înalță tot mai sus,
Ca să nu-l pot ajunge..,

не зовсім достовірно вдалося перекласти ні Шпорти:

То він для мене лиш горить,
Моя зоря висока;
Один здіймається в блакить,
А я тут одинока,

ні Колодієві, в перекладі якого немає рівномірного руху протагоністів і постійного недоганання Лучафера Кетеліною:

О, як він любить, і сія
В мої нічні тривоги!..
Та він – вгорі...Й не можу я
Торкнутися до нього.

Крім постійно нездоланної відстані, яка пропорційно в тій же мірі збільшується в «доганянні» одного протагоніста іншим, в поезії Емінеску категорія відстані конкретизується і в іпостасі *рівномірного віддалення* (= почуттєвого прикрого відчуження) в протилежні сторони закоханих внаслідок їхнього душевного розриву, як у вірші «De câte ori, iubito, de noi mi-aduc aminte» («Я думаю так часто про нас, моя кохана»), в перекладі якого М'ястківському вдалося передати українською мовою досконалу симетрію одночасовості різнобічного віддалення протагоністів, віддалення, підтверженого, як в оригіналі, словом *mai* (укр. *все*) (*Suntem tot mai departe amândoi – I відстані між нами все ширшають*), але неповні вдалось йому перекласти рухову симетрію, посилену антитетичною візуальною симетрією – постава поета, який самотньо чимраз більше темніє (= темнота), і постава коханої, яка в той же час «зникає на зорях вічного ранку» (=світло). В українському перекладі втрачена певна почуттєва доза того, що Тудор Віану називає «eminesciana îmbinare a voluptății și durerii» («Емінескове поєднання насолоди і болю»):

I відстані між нами все ширшають, кохана.
Темнію, завмираю самотній я, один,
А ти давно вже зникла за вічністю хмарин.

«Болісну насолоду» Емінеску виражає безліччю варіативних іпостасей відстані між закоханими, як в поемі «Ангел і демон», в перекладі якої антитетичний рух душевних почуттів (кохання і одночасне відчуження), на жаль, зовсім втрачено:

Se iubesc... Și ce departe sunt deodată
amândoi
Та коханню полум'яно покоряються обоє.

Асимілюючи космічні зображення, починаючи від тракійських, згодом – західно-європейських і до древньоіндійських, підсумовує Едгар Папу, Емінеску став «може, найбільшим поетом відстані, якого дало людство, наділеним неперевершеною силою долати простори і ери. Довжина хвилі його інтуїтивних антен, спрямованих в охоплений ним простір (*gânduri ce-au cuprins tot universul – думки, що охопили увесь всесвіт*) перевищує довжину хвилі романтизму, навіть у його вершинних здобутках».

Той же румунський емінесколог Едгар Пану виявив й іншу константу творчості Емінеску, симетрично протилежну доланню відстані простору і часу й сягання думкою їхніх початків, а саме те, що він називає «adâncire a roetului în el însuși» (почуттєве «заглиблення поета в самого себе»), яку теж вважає вирішальною у збагненні кругозору поезії Емінеску, і пов'язує її з явищем, якому румунська критика дала назву «dulcele eminescian» («Емінескова насолода»), визначене Тудором Віану як «сплав» насолоди і болю, або, як визначає один з німецьких літературознавців такий стан душевного світосприймання – *насолода, втішання трагічним*.

«Заглиблення самого в себе» в Емінеску відбувається рядом послідовних «сходин», кожна з них позначаючи чимраз помітніший ступінь «заглиблення», тобто чимраз інтенсивнішого душевного переживання, адекватно перекладеного *насолодою* (*солодкістю, солодом і т.п.*) з різними семантичними відтінками цього словообразу, як наприклад:

Dulcii-s ochii umbrei tale – nu le fie de deochi
Ти – спокуса найсолодша почуттів моїх
і дум.

Епітет *солодкий* (-а) і його похідні надають поетичній мові Емінеску незвичайної музичальності. «Лірика Емінеску, підсумовує Едгар Папу, не стала б сонорним скарбом, якби в ній не викликало б широкий резонанс вживання музичальності *солодкого*», оціненого румунським літературознавцем як «інтимний вступ у поетове ество, у сутність його лірики».

ІЛЮЗІЯ ГАРМОНІЇ: МИХАЙЛО ІВЧЕНКО

Давно відомо, що в людській психіці раціональне і почуттєве рідко бувають на шальках рівноваги, свідоме й підсвідоме частіше бувають в мінливих конфронтаціях, суперечливих станах. За словами екзистенціаліста М. Бердяєва бувають два типи людського характеру: один, який змирюється з соціальними вимірами життя і власною душевною структурою, а другий, що завжди в конфлікті із порядком суспільних правил і з самособою. Різкий вододіл умовний, бо барометр особистого і колективного, традиційного і нового часто міняється, події довколишнього життя зазнають мінливих міжполюсних коливань в залежності від сили удару на перехресті людського буття з історично-соціальними параметрами. Учені давно довели, що найкраще висвітлює цей феномен література, вона будучи найчутливішим сейсмографом життєвих колізій людини і суспільства. Кристалізація особистого і колективного в площині самоідентифікації, самореалізації і саморозкриття стається найповніше на сторінках літературних творів. А коли об'єктом художнього відтворення та перевтілення

стає людина у зламних, перехідних історичних періодах, то цей феномен часто набуває крайніх виявів, коли догола розкривається доля людини і колективу, напруженість психічного у вимірах соціального, стикається буденність з наміряним, виявляються крайні, суперечливі стани людської природи. Цей інкурс не випадковий. Такі виміри особистого й колективного, хоч мають частку вічності, однак конфліктність сягає вершин відповідно з бурхливістю пережитого, складністю соціальних процесів. Багато з наведених прикмет сильно виявляються в українській літературі 20-30-х років минулого століття, особливо періоду Розстріляного Відродження. І хоч Михайло Івченко не зазнав долі засуджених, засланих і розстріляних письменників, однак незавидна доля його не обійшла, і він пережив те саме, що і все творче покоління, чиї пошуки не вкладались в «прокрустове ложе» ідеологічних настанов сталінської політики, націлених на знищення етногенези українського люду й суспільства.

Творчий доробок прозаїка Михайла Івченка у великій мірі показовий для творчого літературного процесу свого часу, хоч і не багатий, бо авторові доля відвела лишень десять років творчого життя, привернув увагу літературної критики, оцінки їх будучи найчастіше полярними. Оцінюючи другу прозову збірку М. Івченка «Імлистою рікою», уже 1925 року Олександр Білецький у підсумковій статті відзначив «серйозне чинення авторове з своєю письменницькою роботою», а інший авторитетний критик Яків Савченко писав тоді, що «від цілої його постаті віє спокоєм і серйозним гуманним ставленням до людини. Він увесь задуманий і філософічний». А камертон літературного процесу свого часу академік Сергій Єфремов у своїй «Історії українського письменства», обговорюючи першу прозову збірку «Шуми весняні» (1919), відзначаючи мінуси і плюси, пише: «...є у нього щось правдиво своє, щось – сказав би – привабливе, що змушує дарувати йому зазначені й незазначені хиби і сподіватись од нього в прийдущі часи чогось, може, й не зовсім звичайного. Івченко – сильний, глибокий і щирий лірик, з невиразними поки що, але безперечно потужними можливостями в сфері виказування тонких і делікатних процесів, що в душі людській відбуваються. Він шукає і певен, що знайде свою стежку». Очевидно, що поняття *лірик* відомий історик літератури вживає не в значенні *поетичності*, а як гуманне, чуйне, сповнене драматизму ставлення до людини, до її пошуків гармонії з навколишнім світом, природою і суспільством, хоч у цих пошуках Івченкові герої розчаровуються, часом роздвоюються душевно і наміряний ідеал повертається до них ілюзією, відчуженням, алієнацією, драматичним розривом міжлюдських взаємин. Це не екзистенціальна, не трансцендентальна по-філософському драма, а суто етично-моральна, бо втеча в «первісні простори» не може справдитись, щоб герої реалізували свої душевні прагнення, бо внаслідок історичних обставин вони не можуть досягнути своїх ідеалів. В перехідний соціально мінливий період, шукаючи свого утвердження, Івченкові герої поступово відкривають для себе

відмежованість духовного власного, свою незакоріненість у реальності, тому лейтмотивом творчості прозаїка є настрої смутку та печалі, що породжені гостро-драматичним відчуттям дисгармонії, втраченої або невіднайденної гармонії буття, неспроможності сповнення ідеалу. Такі зриви у «виказуванні тонких і делікатних процесів, що в душі людській одбуваються» (С. Єфремов), прозаїк показує в різновидних життєвих обставинах. У площині естетичній свого дискурсу, поетики, автор найчастіше реалізує свій художній задум засобами імпресіонізму, хоч конкретика деталей посідає вагоме місце. Івченка-прозаїка цікавить насамперед людина, її духовний світ, розкриття індивідуального характеру в різних обставинах, ідеологічний вимір відсуваючи на другий план, він не міг уникнути соціальних аспектів. Драма ідей потребувала для повної реалізації епічності, хай вона часто виражена різними видами мистецтва, наприклад, музики, в розкритті мінливих настоїв, змішаності відчуттів, переходу до протилежних станів.

Крім названих збірок в доробку письменника, чия творчість довгий час була замовчувана, ще слід назвати «Землі дзвонять» (оповідання) 1928 р. та роман «Робітні сили», бо після цієї дати автор, хоч і вернувся до творчої праці, його твори не друкувались. Необхідно ще уточнити, що у всій своїй творчості він чесно дотримувався своєї художньої концепції і на рясні закиди вульгарно-соціологічної ортодоксальної критики не реагував публічно, будучи вірним своїм моральним і світоглядним принципам і життєвій філософії, адже за його словами «життя значно ширше, воно щороку дає ухили від яких би то не було норм, і ми, як художники, не можемо обійти цього», а в щоденниковому записі письменник нотував 1925 року: «Справжнє живе мистецтво з кров'ю, м'язами та мозком прийде тоді, як полюбить людину, людську індивідуальну душу та відчує в ній глибокі проблеми».

Михайло Івченко народився 9 серпня 1890 р. на хуторі під селом Никонівкою на Полтавщині (нині Срібнянський район Чернігівської області), в родині нащадків козаків, «з тих недобитків давньої гетьманщини». Після сільської навчався у вчительській школі, читаючи заборонені цензурою твори Т. Шевченка, нелегальну літературу, що позначилось на його подальшому житті: вчителювати він не зміг. Безробітний вирішив їхати на Кавказ, де жили його далекі родичі, де влаштувався в статистичному бюро. Першою літературною публікацією стала новела, написана російською мовою (1910). Повернувшись на Україну, працює в Полтавському земстві, згодом очолює статистичне бюро в Лохвиці. За порадами звертається до В. Короленка, який тепло підтримував початківця в літературі. М. Івченка мобілізують до армії на початку першої світової війни, але письменник повертається до Києва, працюючи за фахом агронома-економіста, починає активно друкуватись у відновленому «Літературно-науковому віснику» (1917-1919), та у перших українських радянських журналах («Мистецтво», «Шляхи мистецтва», «Нова громада», «Червоний шлях»), завойовуючи прихильність старшого покоління митців і включаючись активно в коло молодих (В. Підмогильний, Г. Косинка, А. Головка). Часто друкується, і його твори стають об'єктом критичних студій.

У перших оповіданнях відчутна етнографічно-побутова печать («Навесні», «Марійка», «Мужича пісня»), далі письменник переходить до відображення більш драматичних колізій людського життя («Легкий хліб», «В рідному селі»). Всі Івченкові твори були співзвучними творчості його покоління (В. Підмогильний, М. Хвильовий, Давиденко-Антонович) («Смерть»). Письменник дедалі більше переймається тими процесами й проблемами кінця 20-х рр., якими визначалось тогочасне життя, до яких зверталася література. Але й тепер через психіку, внутрішній світ особистості, що масштабно відтворено в полемічному й пошуковому романі «Робітні сили», твір, який викликав різкі протилежні критичні оцінки саме через життєву концепцію головного героя Віктора Савлутинського, який у розмові з директором Сохновичем заявив: «Отже, як бачите, Захід привчає нас до високої технічної культури», і далі: «Захід завжди йшов дорогою егоїстичної волі, що все перемагала, і це однак не заважало йому дійти великих досягнень матеріальної культури». Дійсно, тут відлунює щось від ніцшеанства, а воно стало очевидною «поживою» для вульгарних соціологів.

Після сфабрикованого сценарію викриття «підривних сил» соціалізму серед інтелігенції в так званій Спілці визволення України (СВУ), серед сорока п'яти арештованих був і Михайло Івченко, але через бездоказовість інкримінованих фактів у квітні 1930 р. його було звільнено. З новонаписаного нічого надрукувати не пощастило. Арешт і розстріл у грудні 1934 р. в Києві групи безневинних письменників віщували нову, значно жорстокішу хвилю репресій. Письменник зрозумів, що на нього чекає. 1933 покінчив життя самогубством М. Хвильовий та нарком освіти М. Скрипник. В Україні багатьом культурним діячам життя стало небезпечним. М. Івченко їде на певний час до Москви, а далі – на Північний Кавказ, де працює за фахом агронома-економіста, а з березня 1939 р. викладачем англійської мови. 19 жовтня в Никонівці мати і брат Філарет одержали телеграму про смерть письменника після трьохденного перебування в лікарні.

Творчий шлях М. Івченка – сповнений пошуками в розкритті й пізнанні людського характеру в складну добу соціальних потрясінь, але пізнання не через зовнішнє сприйняття подій, а через внутрішньо-духовне осмислення, емоційне відчуття до того ж не завжди й активною особистістю. Подаємо увазі читачу оповідання «На пасіці», де автор прискіпливо досліджує мінливість людської поведінки, різні порухи душі в міжполюсному коливанні. Оповідання в чомусь споріднене із новелою В. Стефаника «Злодій». Перехід від жорстокої покари крадія до милостивості, співчуття. Почувши від Івана, який наважився вкрасти вулик, що його завтра покликано на фронт, Дмитро, утямивши, що і його сини там, миттєво перероджується. І після жорстокого побиття починає співчувати злодієві й угощає його медом. Творчість М. Іванченка одна з яскравих сторінок нашої літератури, гідна письменникового таланту та його часу.

Михайло ІВЧЕНКО

НА ПАСІЦІ

Пасіка в Степана була велика. З зими вийшло півтори сотні роїв. Погода увесь час стояла ясна, сонячна. Коли-не-коли проходили теплі росяні дощі, квіти росли буйно, і тому бджола за весняну пору мала добрий взяток. В кінці травня бджоли почали роїтись. В один день вилітало роїв по два – по три, і Степан ледве устигав ловити їх і збирати до вуликів.

Увесь день його кремезна й висока, злегка зігнута постать з широкими плечима ходила по пасіці й сіра полиняна чумарка, яку він скидав тільки у свято, тремтіла кінцями піл в повітрі. Червоне обличчя його з сивуатою бородою світилось м'якою усмішкою, а хитруваті добровеселі очі з гострими чоловічками заклопотано дивились за вуликами.

Пасіка стояла на крутому спускові. Навколо рядком простяглися берести, кілька високих дубків і гіллясті широкі липи. А посеред пасіки стояли низенькі, чепурно підмазані жовтою глиною яблуні, й груші, та тоненькі стовбури слив.

Бджоли увесь час заклопотано, з радісним гудінням літали по пасіці. В одному місці голосно виділявся цілий урочистий концерт, мовби хтось справляв весілля. Густа численна юрба маленьких рудих плямок широким клубком вилітала з очка вулика й піднімалась вгору.

А Степан уже бачив і знав, що вилітав рій, і тільки слідкував за тим, де він сяде. Бджоли довго крутились по садку, а потім сідали на гілці. Далеко вони не летіли, бо матка була слабка, ледача й не любила надолужати себе.

– Софійко! Софійко! – кричав Степан.

– Га-а! – десь обзивався молодий жіночий голос.

– Неси рійницю! Роя будемо збирати.

Софійка хутко бігла, й чути тільки було, як важко гупала земля під її ногами. Чорні блискучі очі її заливались гострим веселим вогнем, а молоде обличчя гаряче пашіло.

– Он дивись, де сів? А ти, сучий син, як далеко забився, на самісінський верх! Бачиш?–говорив Степан, показуючи на гілку густої груші, де була помітна темна густа маса. Але Софія проймавалась радістю спорту й скоріш почувала, ніж бачила, де знаходиться рій.

– Чи то ж ти дістанеш її? На самісінський тобі вершок – видно, бідова, сука!

– Я зараз полізу,– спокійно відповідала Софія.

Її молоде здорове тіло цупко хваталось за гілля, і повні засмалені ноги міцно й ловко упирались в дерево.

Рій піднімав ще більший шум, коли Софія починала ворухити його.

– Так, так його! Матку бачиш,– увесь час підохочував Степан і дивився вгору.– Шукай вище. Мабуть, там вона.

– Ой-ой-ой! – кричала Софія.

– Що, вкусила?

– Вкусила, та й болісно!

Степан сміявся, й хитруваті очі його весело ховались в м'яких зморшках.

– А т-ти, суки! Так, кажеш, болісно... Ну нічого – вонато здохне, а ти, мабуть, якимось виживеш. Не вмреш же, Софійко, га?

Але Софія, забувши про біль, знайшла матку й радісно кричала:

– Ось, ось вона! Ось, ось!

– Дивись за нею, слідкуй. Я зараз! – хвилювався Степан і раптом біг за рійницею. Діставши рійницю, він піднімав її на високій жердці, і матка, почувши мед, перелітала туди, а клубок бджіл стурбовано кружляв коло рійниці.

Софія незабаром злазила з дерева й приклала холодного ключа до вкушеного місця, а очі її дивилися весело, переможно.

В пасіці стояв невеликий плетений з потемнілим очеретяним дахом курінь, якого звали звичайно катрагою. На ніч Степан зоставався в ній спати. Було прилагоджено кілька дощок, зверху лежала плетена матка з рогозу, і спати під сукняним кобеняком було й м'яко, й тепло. Та ніхто й не мішав.

Стомлені за денну пору бджоли вели якусь тиху таємну нараду між собою, і тільки було чутно ніжне заспокійливе гудіння. З лісу буйними соками линули співи птаства, і в густій вечірній темряві лунко відбивались в ярках напроти. А потім стихли і співи. Загудів жук, покрутився якусь пору коло катраги й незабаром зник. Тільки небо було м'яке, оксамитово-темне, і бліді вогники зір сумно пробивались крізь дірочки даху. М'який холод літньої ночі широкими струмками пробирався в катрагу, потроху згасали останні думки, і все зливалось в одній смугі тихого солодкого сну.

На світанку спадали роси, обережно сідаючи на трави й листя дерев, і свіжий ранковий холод міцнішав. Зморене тіло за кілька годин сну встигло спочити, і вухо Степана несвідомо ловило зовнішні звуки. Але навколо стояла ще легка темрява.

Раптом в одному місці залезли бджоли, й гудіння їхнє ставало все більш і більш стурбованим.

Степан підвівся. «Мо', лисиця забралась або собака, чого доброго». Рябко спав коло хати. Він тривожно загарчав, почувши шум на пасіці, але зразу ж і змовк, не бажаючи проганяти теплих, цікавих снів. Степан устав з ліжка і почав прислухатись. Чути було якесь шамотіння й легкі чоловічі кроки. Бджоли підняли страшений лемент, зашамотіли куці, і по пасіці пішло тривожне голосне гудіння.

Степан раптом вискочив і побіг, обережно пригинаючись. Почув, як щось гупнуло, певне, перелізаючи через канаву, і побіг туди.

Було видно на лисім шпилі дві темні постаті. Одна з них несла на плечах зав'язаного знизу вулика, друга ж слідкувала, чи ніхто не зазримив їх. Але, обдивившись навкруги, обоє, обережно ступаючи, пішли далі.

Щось зле й шалене підхопило Степана, й серце тривожно забилося. Він легко перескочив канаву й через хвилину був коло чоловіка.

– Стой, хлопці! – тривожно крикнув він і міцно схопив одного за руку. – Ви куди?

Один з хлопців, що був вільний, хутко обернувся, й лице йому раптом перекинулось в злякано-хижий вираз. Одну хвилину він завагався, рвонувся то в один бік, то в другий і нарешті подався в куці.

– А-а, сукин сину, тікаєш? Постой, я... я тобі дам! Ти що то несеш? – присікався він до другого.

Поява Степана була така несподівана, що обличчя у парубка раптом перекинулось. Здивовані очі дивилися широкими й жахливими чоловічками, що нічого не розуміють, і він непомітно упустив вулика. Але потім пробігло щось звіряче, хитре й жорстоке, і парубок схопив Степана за груди.

Одну хвилину вони борювались, не осиливши один одного, але злість Степанові була така велика і таке неймовірне напруження піднімалось по всій його істоті, що він раптом міцно схопив злодія й хутко повалив на землю.

– А, так ти ще битися? Украв вулика й хотів ще й попобити мене!? Ах ти, сукин сину!

Степан хутко вирвався з рук парубка, який ще хотів придержати його за ноги, і потім почав знову бити. Його тяжкі каблуки великих чобіт жорстоко й уперто місили плазуюче тіло, і було в цьому щось страшне, й зле, і в ту ж пору й приємне. Вставала всередині тяжка хвиля, підступала до самого горла, і Степан з насолодою, смакуючи, топтав знову каблуками.

– А-а, сукин ти сину! – розлютовано кричав він, і його велетенська широка постать була схожа на страшного звіра, що клює свою здобич.

– На шматки, стерво, розірву!.. Приб'ю, як собаку, і гамузу від тебе не зостанеться!.. Ти куди заліз, кажи мені?..

Постать мовчала.

– Признайся, кажу тобі, – приставав знову Степан, – бо вб'ю на місці... Признавайся мені.

Але потроху лютий настрої спадав. Разом з тим, як він бив парубка, повільно виходила з нього тихим потоком та гнітюча хвиля, що давила його під самим горлом, і на душі ставало легко й спокійно.

– Ти мені скажеш чи ні? – лагідно звернувся Степан. Постать увесь час лежала, припавши до землі й намагаючись закрити обличчя руками, лише було чутно, як важко дихала. Але при останніх словах вона встала й, зловивши момент, коли Степан перестав бити, обхватила його ноги і хрипло, жалісним голосом почала благати:

– Пустіть, дядечку! Не буду, їй-богу, не буду!! Пустіть, дядечку!

– Ти чого заліз на пасіку?

– А бить не будете?

– Ну, кажи, чого.

– Дядечку, їй-богу, я ненарочне! Меду захотілось. Ніколи в світі й разу не наївся його... То хотілось хоч раз... Думав, хоч раз покуштую. Що вам вулик один? Така здоровенна пасіка. Думав, що хлопців немає, дядько спить, то воно й нічого!.. – шморгаючи носом, говорила постать далі.

– А-а, так ти думав, що я не почую. Мої сини пішли на війну, залишивши мене старого на хазяйстві. А ти, ледацюго, хотів красти моє добро? – і Степан почав знову сердито наступати.

– Дядечку, не бийте! Ради Бога, не бийте!

– Там люди, може, на смерть пішли, а я тут старий... А ти красти. Ти чого не йдеш на війну? Га? Чого не йдеш, кажи мені? – кричав Степан, і його сіра чумарка тремтіла в повітрі.

– Через три дні, дядечку, й мені йти! Поженуть, – безнадійно махнувши рукою, казав парубок, – хіба помилюють? Уже й призвали! Їй же богу, через три дні!

Степан помітив жовте сухорляве обличчя Івана Пилипівки. То був якийсь недоладний бідний парубок із Тиківки. В господарстві йому не щастило, та й господарство те, як трухлявий хлів, за короткий час розлізлось.

– ...Захотілось хоч раз поласувати медом... Бог зна, що буде, мо', вб'ють... То й не доведеться на віку покуштувати меду...

– Так тобі меду захотілось? Чому ж ти не прийшов та не попрохав, коли тобі треба було?

– Боявся, дядьку! Кажуть, у вас трудно нащот цьогої Мо', думаю, дядько не дадуть, то й не доведеться!.. А то вже, як сам, то напевно...

– Ах ти, сукин ти сину, сукин ти сину. Ворюка ти, падлец. Хіба ж можна... Так тобі меду, кажеш. А красти не будеш більш? – запитав Степан.

– Їй-богу, не буду, ніколи в світі не буду!

– Брешеш, стерво! Присягайся мені тут, землю цілуй!

– З хрестом чи ні? – весело запитав Іван.

– З хрестом, з хрестом!

Іван став на коліна, повільно провів хреста на траві, потім перехрестився на схід і поважно поцілував землю – один, другий і третій раз.

– Так тобі меду, кажеш? Ну, добре, ходімо! – і Степан повів його до комори. Це було цілком вже несподівано для Івана. Він ішов, боязко і здивовано оглядався навколо, і побите обличчя світилося покірною-лагідною усмішкою.

На сході ясно-рожевими тонами розпливалась широка смуга.

На луках вставали густими ковтунами тумани, і нічна темрява непомітно ховалась у кущі.

В коморі пахло медом, і дві прибудні бджоли жалібно скаржились, десь забившись у куточку.

– Ну, добре! Йди сюди, Іване!

Іван покірною підійшов, ніяково усміхаючись.

– Бери! – Степан одрізав великий, повно налитий шматок стільника. Очі Іванові дивились з якоюсь божевільною жадобою й тряслися руки.

В хаті вже прокинулись, і стара Домаха йшла доїти корів.

– Стара! – звернувся до неї Степан. – Принеси хліба – медом чоловіка треба пошанувати!

Але Домаха подивилась і стала клопотатись.

– Отаке! Якого хліба? Кому носи? Хто воно й що воно, Бог його знає! А він хліба. Нащо? Годуєш!..

– Ну-ну! Кажу тобі, носи! Не твоє діло!

Домаха пішла й через кілька хвилин принесла м'яку пахучу паляницю.

Хитрі зеленкуваті очі Івана дивились радісно й здивовано. Обличчя його, сухе й жовте, з великим ластовинням, придуркувато усміхалось. До однієї щоки прилипли дві плями брудної трави, і ці плями увесь час кумедно рухались, наче комусь завзято підморгували.

– Так добрий мед, Іване, чи ні? – насмішкувато запитав Степан.

– Добрий, дядьку! Спасибі вам! Оце наїмся так, що й у окопах буду згадувати про вас!
І він з голодною жадобою поспішався голосно, смачно жувати – тільки сльози стояли на очах.
А Степан сміявся добродушно, веселими, хитруватими очима.
– Ну, це, козаче, будеш знати, який мед у Степана.
Він який час помовчав.
– Так, так... Так коли ти одходиш?
– У неділю, в цю. Прямо на город поженуть.
– А як же з хазяйством?
– Та яке в мене хазяйство. Одна кобильчина, так я її вчора продав... А то все заб'ю, хай гниє. На чорта воно мені? І так було толку!..
– А я оце, брате, теж... – наче не слухаючи його, почав Степан. – Нікому, брате, робить. Синів забрали, а тепер роби як знаєш... Надходять ось жнива, треба косить, возить, як його робить, і голови не прикладу! – жалівся Степан.
А Іван слухав і дивувався... Недавня подія, здавалось, забута зовсім. Страшний гонорливий хуторянин, якого раз у раз так боявся Іван, був тепер близький, як рідний батько або товариш. Йому здавалось, що в цей мент вони обидва рівні, однаковісінькі – і лихо в них однакове, обом рідне й зрозуміле.
Іван їв, поки втомився. А потім попрохав води і довго дякував за мед. Степан провів його під гору і дивився услід йому. І довго було помітно, як по зелених квітчастих луках іде якась сіра, сухорлява постать.
Ішов Іван, як п'яний, злегка тиняючись зігнутою, покірною постаттю...

Михайло МИХАЙЛЮК

ПАВЛОВІ ШОВКАЛЮКУ – 70

Коли пишу про побратимів по перу моєї генерації, щемка тривога закрадається в серце, бо в нас за плечима чи на порозі вже сімдесятка, та ми ще куражимося, мовляв, «ще є порох у порохівницях», ми ще не сказали свого останнього слова у царині красного письменства. Та все у руках Творця, як мудро каже мій друг Азіз Селім, турок родом із задунайського села Чукурова, рідного села фольклориста та дослідника історії задунайських українців Віргілія Ріцька.

Ми з Павлом Шовкалюком однолітки, чи того ж призову за військовою термінологією. Народилися 1940 року, напередодні другої світової війни – він у січні, а я у жовтні. Обидва закінчили Серетський український ліцей. Тільки в літературу прийшли ми не одночасно. Павло почав друкувати вірші у газеті «Новий Вік» у другій половині 50-х років, ставши одним з її скромних зачинателів, а моя творча доля склалася значно пізніше, маючи початки аж у студентські роки, а вирішилась аж у 70-ті, коли я став журналістом.

Та у «кожного своя доля і свій світ широкий», як каже наш національний поет. Павлові судилося бути спочатку офіцером, а згодом економістом, що не сприяло його поетичному росту, хоча він

ніколи не переставав писати, однак це була більш душевна потреба жити рідним словом, аніж проторювати дорогу у велику літературу. Він, як пишу я у передмові до єдиної його збірки поезій «Перехрестя», що вийшла у світ аж 2008 року – «перехрестя здолати не міг», отого перехрестя чи роздоріжжя, звідки видніються заманливі творчі обрії.

Але гідна поваги та річ, що у промисловому місті Онешти, де українців можна перелічити на пальцях однієї руки, Павло Шовкалюк не переставав і не перестає писати вірші і газетні статті, друкуючи їх на сторінках сурієських публікацій, досить часто навідується до Бухареста, цікавиться літературними новинками.

Заслуга Павла Шовкалюка насамперед у тому, що він між першими представниками молодії української інтелігенції повоєнних років почав віршувати рідною мовою, проторюючи дорогу наступним поколінням українських письменників Румунії, що став прикладом вірності і відданості своєму національному кореню, бо ж скільки молодих українців втратили свою ідентичність чи відцуралися її.

Бажаю Павлові Шовкалюку довголіття, міцного здоров'я і творчої наснаги.

Павло ШОВКАЛЮК

НЕ ВИПИВАЙ

Не випивай, веселко,
всю воду
з нашої річки.
Нехай щовечора
у ній купаються
наврочені дівчата.
У тій воді
схована наша юність,
у ній гребля сперла
дитинства роки.

ЧЕКАННЯ

У чотирьох сторонах світу
Стоять дівчата:
Без тіла, тільки з душею,
І чекають своїх суджених.

У чотирьох сторонах світу
Будують хати парубки,
Ставлячи в них
Весільні столи.

ВЧИТИСЯ ВИСОТ

Відчужується Час
від нас,
зрозумівши наче
нашу тимчасовість.
Відшукаємо ми
одне одного
все дальше від нас,
все ближче до слів,
немов наша мова
будувалась би
із птахів.
Вчимося їхнього лету,
щоб досягнути висот!